

PETRINJSKE I PODRAVSKE VEZE OD POLOVICE 19. DO POLOVICE 20. STOLJEĆA

1.

Uvod. Grad Petrinja i grad Koprivnica imaju mnogo srodnih točaka i interesa pa je i razumljivo da su kroz povijest postojale brojne veze. Međutim, Petrinja je do 1873. bila vojnički grad i središte Druge banske pukovnije ali i središte gospodarskog i prosvjetnog života Banske krajine. Koprivnica se je pak riješila vojnog središta 1776., kada se počeo izgrađivati Bjelovar, ali je i dalje zadržala karakter poluvojničkog grada, što iščezava poslije 1873. kada se prišlo razvojačenju Varaždinske vojne krajine.

U oba grada tražila su se rješenja kako što prije prebroditi vojničko nasljeđe i zakoračiti putem novog građanskog društva. No bilo je izvjesnih razloga. U Petrinji i nije bilo plemstva iz redova veleposjednika, a u Koprivnici su grofovi Inkey iz Rasinje držali određene privredne objekte u gradu, osobito hotel, ali se je to ubrzo promijenilo pod navalom novih građanskih snaga, pogotovo Židova i Srba iz okoline koji su se dobro osjećali u Koprivnici. G. 1848. označava kraj feudalizma i početak ustavnog razdoblja. Međutim ovaj prijelaz bio je dugotrajan, a u Hrvatskoj i kompliciran zbog Hrvatsko-slavonske vojne krajine koja je produžila vojnu upravu sve do sedamdesetih godina 19. stoljeća pod izlikom da treba pripremiti ovaj prijelaz osposobljavanjem krajišnika za novo vrijeme. Međutim to je osposobljavanje bilo zapravo onesposobljavanje Hrvatske da sama rješava svoje probleme, jer je čitav školski sustav bio i dalje usmjeren prema humanističkom obrazovanju, a praktične poslove oko uređenja rijeka, eksploatacije šuma i prometa radili su stranci školovani u razvijenom dijelu Monarhije, uglavnom Pragu, Gracu ili u Mađarskoj. Koprivnica, slobodni kraljevski grad od 1356. zadržala je i kroz kasnija stoljeća barem djelić ove slobode. Petrinja iako je bila slobodni kraljevski grad od 1240. morala je 1869. ponovno ishoditi od cara ovaj status, koji je nestao u krajiškim vremenima, pa je znatno zaostajala za Koprivnicom koja nikad nije bila komunitet ali je uvijek bila slobodni i kraljevski grad s razvijenim obrtima i trgovinom koji je bio u službi krajišnika. Ipak je i Petrinja bila središte II. banske pukovnije a imala je i status komuniteta, neke vrste slobodne gospodarske zone s obrtnicima koji nisu bili podložni krajiškom sustavu.¹ Petrinja je tijekom

¹ I vica GOLEC, *Vojni komunitet Petrinja kao gospodarsko i prosvjetno kulturno središte Banske krajine*

18. i 19. stoljeća imala stalan kontakt s Đurđevačkom i Koprivničkom pukovnijom, koje su potpadale pod Varaždinski generalat, a obje banske pukovnije, tj. Glinska kao I.-a i Petrinjska kao II-a bile su povezane s Karlovačkim generalatom koji se stopio s Varaždinskim generalatom dok nije došlo do objedinjavanja u vojnom smislu, pa su učestala česta putovanja vojnih časnika ali i trgovaca i drugih osoba potrebnih za normalno funkcioniranje Vojne krajine ali i Koprivnice kao slobodnog kraljevskog grada te Petrinje kao vojnog komuniteta. Iskustva trgovaca i obrtnika u oba grada bila su važan faktor brzog uključivanja u gospodarski napredak Hrvatske krajem 19. stoljeća.

Petrinja i Koprivnica uspostavljaju u drugoj polovici 19. stoljeća sve jaču suradnju, koja od školstva polako prelazi na gospodarstvo. Zahvaljujući svojem položaju, a i ranijem izlasku Križevačke i Đurđevačke pukovnije iz vojnog sistema njeni su privrednici ranije prišli akumulaciji kapitala, a budući da kapital uvijek traži svoje uvećanje Petrinja se činila pogodno područje za ovu vrstu gospodarske suradnje. Ranije vojničke veze pretvaraju se pomalo u sistem kada se krajišnici koriste za upravljanje gradovima, kotareva i županija sve više postaju gospodarske, jer to je ne samo vrijeme buđenja i jačanja hrvatske narodnosti, već i vrijeme kada se očekivalo da će Hrvatska dobiti ono mjesto u gospodarstvu Austro-Ugarske monarhije koje joj je trebalo pripasti s obzirom na prometnu važnost, vodna i šumska bogatstva te marljive i sposobne ljude. Veze Koprivnice i Petrinje su obuhvaćale razne sfere života: trgovinu, i obrt, i školstvo, a dakako i bankarstvo. Otvaranjem željezničke pruge Koprivnica - Zagreb - Karlovac intenziviralo se kretanje poslovnih ljudi a poslovne veze su osobito na području robno-novčane privrede, tj. trgovine i bankarstva.

Tijekom mojih povijesnih istraživanja uočila sam postojanje istih prezimena² u jednom i u drugom gradu i okolini, a onda sam uočila i druge veze vezane uz razne društvene i gospodarske grane. U ovom radu želim ukazati na neke poveznice banovinske Petrinje i podravske Koprivnice, dajući time poticaj daljim istraživanjima.

Petrinja, Sisak, Ivanić grad, Đurđevac, Virje, Koprivnica i Križevci i Đurđevac pokazuju neobičnu povezanost u zadnjih pola stoljeća. Uzrok tome je to što su to bila mjesta na graničnoj liniji od Drave do krajiških utvrda prema jugu, ali su ležala i na krajnjoj granici prema Osmanlijama. Naime 1595. Varaždinskoj

(1777.-1871)., Sisak 2003.,

2 Tako nalazimo prezimena Antolec, Banović, Bektež, Benak, Borojević, Borošić, Cvetković, Cvetnić, Čermak, Čović, Đuričić, Devčić, Grahor, Gregurić, Gregurević, Grgić, Herceg, Horvat, Horvatić, Ivančan, Ivanchevich, Ivanović, Jakupović, Juričić, Kaurić, Keglević, Ključec, Koren, Kovachevich, Kovachich, Kovačić, Krkać, Kučera, Labas, Lalić, Lončarević, Lovrekovich, Maravić, Marković, Mikulić, Mraz, Mrazović, Nemeth, Novak, Novaković, Novosel, Ožegović, Pavković, Peršić, Petrak, Radošević, Roksandić, Šimunović, Šestich, Sestrich, Shabolich, Signjar, Spisich, Supanich, Svehar, Svoboda, Terzić, Thominecz, Vranich, Vugrinović, Wranich, itd.

vojnoj granici pridružena je kapetanija Petrinja, koja se ustvari nalazila u Hrvatskoj krajini ali je iz upravnih i fiskalnih razloga pripojena Varaždinskoj krajini. U procesu Marijaterezijanske reforme ukinute su 1749. kapetanije, a na području Petrinje i Gline stvorena Banska krajina s posebnim zadacima i prema banu i prema vojnim vlastima. G. 1753. Petrinja će biti pripojena Banskoj krajini i tu će biti sjedište Druge banske pukovnije odakle su postojale stalne i dobre veze s Vojnim Siskom, a preko Siska se išlo dalje na sjever sve do Podravine. Naime nakon Dugog rata 1593-1606. mirom u Žitvi 11. studenog 1606. zacrtana je granica između Osmanske i Habsburškog carstva. Ona je išla od Vizvara, pa se spuštala istočno od Đurđevca na jug prema Savi a istovremeno su iz osmanske vlasti izdvojeni Petrinja, Čazma i dio Moslavine. Tako su dotadanji ostaci ostataka Hrvatske uvećani jednim područjem, koje je imalo nekih zajedničkih osobina s time da su ta područja bila vrlo važna u vojničkom smislu, jer se je Dravom a i Savom odvijala trgovačka i vojnička komunikacija, ali je zbog osmanlijskih otoka u Kaposvaru do 1686., Sigetu 1689., Kaniži 1690. trebalo čuvati to područje i tako su se stvorile čvrste veze između krajišnika koji su se kretali na tom području snabdijevajući posade opremom i hranom.

Koprivnica, Križevci i Đurđevac su bili gradovi i mjesta na granici koje Osmanlije nisu nikad osvojili. Bjelovar i Petrinja izgrađuju se kao novi gradovi i već krajem 18. stoljeća Bjelovar je glavno središte Varaždinskog generalata, a Petrinja postaje kao komunitet značajno snabdjevačko središte u kojoj obitelj Gavrilović već 1792. predvode mesarski ceh, a 1828. već ima tvornički karakter, da bi 1889. prerasla u Tvornicu suhog mesa, kobasica i salame.³ Prometovanje časnika Vojne krajine na liniji od Đurđevačke i Križevačke pukovnije preko Bjelovara na Sisak i Petrinju čvrsta je linija i živ pravac vojničkih komunikacija sve do ukinuća Vojne krajine 1872. U međuvremenu i Koprivnica dobiva na velikoj važnosti jer od 1870. kroz nju prolazi glavna željeznička pruga kao poveznica između Mađarske i Zagreba kao glavnog grada Hrvatske i Slavonije i bansko sjedišta, a ta se pruga 1873. produžuje do mora..Spajanjem područja bivšeg Varaždinskog generalata s Bansom Hrvatskom Varaždin, Koprivnica kao grad na granici s značajnim elementima i vojnog i civilnog sustava te Bjelovar kao čisto vojnički grad do 1872. imaju veliku ulogu u prestrukturiranju ovog područja prema građanskom robno-novčanom sustavu i taj razvoj priželjkuju ostali gradovi ukinute Hrvatske krajine. To se može izvrsno pratiti na području bankarstva. Oni koji su prvi ušli u građanski sustav i koji su prometno bili povezani sa središtima Austro-Ugarske Monarhije imali su prednost pred onima koji su u tome zaostajali, te su se ovi posljednji oslanjali na iskustvo ali i novčanu snagu prvih, gdje je već došlo do učvršćenja novog robno-novčanog sistema koji je bio nešto posve novo u čemu su se i mnogi slabo snalazili.

³ Ivica GOLEC, *Povijest grada Petrinje, 1230-1592-1992.*, Zagreb 1993., 223.

Poziv na upis dionica u Banku i štedionu d.d. u Petrinji 1906. godine. (*Dnevni list, br. 57, 10. III. 1906., str. 16.*)

Petrinjska pukovnija teoretski je ukinuta 1873., ali je okružje bilo prijelazno razdoblje koje prestaje faktički izborom članova Gradskog vijeća Petrinje i konačno je za gradonačelnika izabran Stjepan Pejaković nekadanji prijatelj bana Josipa Jelačića, i osnivač Bratovština u Banovini, ali i osnivač petrinjske svilane. To je vrijeme kada Petrinja podupire nastojanje upravitelja zadnjeg upravitelja vojne krajine Antona Mollinarija koji je želio da se izgradi krajiška željeznica od Siska na jug preko Bandinog sela, smatrajući da bi to donijelo mnoge prednosti krajiškom stanovništvu.⁴ Ova pruga nije nikada izgrađena jer je pruga Karlovac - Rijeka bila Mađarima važnija radi njihovog povezivanja s morem, pa je pruga čak išla nenastanjenim dijelovima Gorskog kotara, ostavljajući interese lokalnog stanovništva po strani. Car Franjo Josip je posjetio i Petrinju 12. ožujka 1869. da bi 8. lipnja 1871. Petrinja bila proglašena slobodnim kraljevskim gradom.⁵ Bila je slične veličine kao Koprivnica i imala slične probleme koji su vezani uz razgraničenje s vojnim vlastima, ali i oko ustrojstva poglavarstva i gradskog vijeća, i u vlasništvo grada su prešle sve upravne zgrade i zavodi ali se je za šumu morala dugo boriti kao i Koprivnica. U novoizabranom gradskom zastupstvu, a i u škole i urede počinje se uvoditi hrvatski jezik, a osnivanje učiteljske škole učinilo je Petrinju glavnim mjestom za školovanje učitelja u Podravini i tek kasnije se školuju u Osijeku ili Zagrebu.

Pokretljivost vojnog činovništva i česta premještanja povezivala su Petrinju i ostale dijelove Đurđevačke pukovnije. Ta je praksa nastavljena i poslije razvojačenja, ali i u međuratnom razdoblju, čime su se rješavali disciplinski proble-

4 I. GOLEC, *Povijest Petrinje*, 129-130.

5 I. GOLEC, *Povijest Petrinje*, 121.

Naslovnica *Podravskih motiva*
Krstea Hegedušića, 1933.

mi upravnog i prosvjetnog činovništva. Tako su 1852. podučitelji u Petrinji bili Franz Kučera i Balthazar Šignjar, a učiteljica djevojačke škole Cecilia Petračić.⁶ Osim toga u Petrinji nalazimo mnoge Podravce. Zahvaljujući Stjepanu Pejakoviću, koji je bio odlučan promicatelj gospodarskih ideja u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini i prijatelj bana Josipa Jelačića. Osnovao je Gospodarstvenu bratovštinu u rodnoj Petrinji, ali je potaknuo i osnivanje slične zadruge u Virju gdje je djelovao Ferdo Rusan.⁷

Engelbert Tomerlin, bio je gradski tajnik Petrinje 1890. godine a bio je rodom iz Đurđevca. u doba kada se je vodila velika borba za šumu Kotar između petrinjskog komuniteta i krajiške uprave. Iako su Petrinjci kupili šumu u komadima, načelnik komuniteta Josip Plavšić je davao šumu Krajišnicima na korištenje pa su se i komunitet i krajišnici Hrastovice i drugih mjesta koristili drvom iz ove šume. G. 1891. predmet je za vrijeme načelnika Miroslava Ebnera došao na raspravu Zemaljskoj vladi i komisija je dodijelila šumu gradu Petrinji čime je ona došla do velikog bogatstva, ali i do mnogo brige a privukla je i velike trgovce drvom.⁸

U Petrinji je Stjepan Radić odslužio kaznu od četiri mjeseca zatvora radi protesta protiv bana Khuena Héderváryja na banketu u Sisku 25. lipnja 1893. godine i na suženju ga je branio odvjetnik Ivan Ružić, pravaš, koji je nešto kasnije iza-

⁶ *Militär Schematismus*, Wien, 1852., 675.

⁷ I. GOLEC, *Petrinjski biografski leksikon*, Petrinja 1999., 356.: I. GOLEC, Stjepan Pejaković i Gospodarstvena bratovština petrinjska (1864.-1871.), *Petrinjski zbornik za povijest i obnovu zavičaja*, br. 4, Petrinja, 2001, 29-58.

⁸ HDA, UOZV, kut. 929/k79, 3-9, 29923-1891. Vinko Benak je napisao raspravicu za ministarstvo pod imenom "šuma Kotar".

bran za saborskog zastupnika u Koprivnici. Naime rodno mjesto Stjepana Radića Trebarjevo Desno spadalo je pod sudsku vojnu nadležnost u Petrinji iz vremena II. banske pukovnije. Stjepan Radić je zašao iz zatvora, gdje je učio češki. Uoči suđenja i obavijest da će kaznu izdržavati u Petrinji piše: "U Petrinji je onaj isti Bog, koji se i u Zagrebu za mene pobrinuo, pak će on i tamo naći ljudi poštena srca".⁹ Tako je i bilo i Stjepan Radić iskoristio zatvor u Petrinji da se upozna sa stradanjima dijela Srba na tom području.

U Petrinji je od 1902. do 1907. radio na nižoj gimnaziji i Koprivničanac povjesničar dr. Rudolf Horvat napisavši ovdje velik broj radova među kojima ističem *Borbu Hrvata s Turcima za Petrinju* (Petrinja 1903.) i *Povijest Hrvatske* (Petrinja, 1904.) Dr. Horvat je tijekom svog rada organizirao društvo Hrvatskog sokola u Petrinji te je bio 1906. njegov prvi starješina. Bio je vrlo aktivan i u Dobrovoljnom vatrogasnom društvu Petrinji te radu pjevačkog društva. Mislim da Petrinjci nikada nisu imali tako aktivnog kulturno-prosvjetnog radnika. Međutim upravo to je nekima zasmetalo i Horvat dobiva 1907. premještaj u Zagreb. Horvat je ostavio traga i u radničko-obrtničkom društvu "Banovac", te u Hrvatskoj čitaonici i Građanskoj čitaonici.¹⁰ G. 1905. izabran je za počasnog građanina Petrinje a zanimljivo je da je dobio u Petrinji i ulicu koja je preživjela sve promjene sistema i ostala do današnjeg dana. Rudolf Horvat je predložio Slavoljubu Kostinčeru, vlasniku poznate petrinjske knjižare na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, i jednom od vodećih ljudi petrinjskog pjevačkog društva "Slavulja", da se u okviru ovog društva osnuje i tamburaški zbor.¹¹ Međutim i Horvat i Kostinčer imali su dosta brojne neprijatelje u Petrinji, jer ih napadaju kao "dotepence" i hrvatske nacionaliste, što nikako ne možemo potvrditi kao dokazanu činjenicu.¹² No Horvat napušta Petrinju, a Slavoljub Končar živi i radi u Petrinji do smrti. No Kostinčer je vezan i uz petrinjsku banku. Bio je 21. IV 1901. izabran za odbornika Štedovne i pripomoćne zadruge u Petrinji, te član ravnateljstva petrinjske Banke i štedionice d.d. koja je zapravo banka koja je bila u vezi s koprivničkom bankom odnosno s obitelji Vargović od koje je Josip Vargović bio gradonačelnik Koprivnice od 1906. do 1913 godine.¹³

Kada je gradonačelnik Petrinje Aleksandar Winkler otišao iz Petrinje izabran

9 Ivan PERIĆ, *Stjepan Radić. 1871.-1928.*, Zagreb, 2005., 77.

10 I. GOLEC, *Petrinjski leksikon*, 171. *Vidjeti i zbornik referata sa znanstvenog skupa "Dr. Rudolf Horvat. Život i djelo*, Koprivnica 1998.

11 Slavoljub Kostinčer (Zagreb 1866. - Petrinja 1926) izučio zanat u zagrebačkoj knjigovežnici i 1890. vrativši se iz prakse u Trstu i Pešti kupio knjigovežnicu J. Čupaka u Petrinji koju proširuje s knjižarom a bavio se i tiskarskim poslovima tiskajući razne obrasce za petrinjske privrednike. (I. GOLEC, *Petrinjski leksikon*, 226).

12 *Banovac*, br. 26 od . 1904., str. 3. Za vrijeme Prvog svjetskog rata Rudolf Horvat kao jedan od vodećih ljudi Hrvatskog Radiše preuzima i brigu za djecu Srpskog privrednika, koji su napadom na centralu društva u Zagrebu 1914. ostali bez skrbnika.

13 Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Jedno viđenje povijesti grada Koprivnice od 1901. do 1918. godine, *Podravina*, VIII, br. 16, prosinca 2009., 10-12.

je Dragutin pl. Šimončić 1907. za predsjednika “Slavulja”, dakle opet podravski sin, a u Petrinji se vraća i Vilim Grgić koji postaje arhivar “Slavulja”, i koji naglašava da je Petrinja uvijek bila “domoljubni grad”.¹⁴ Na glavnoj skupštini 24. studenog 1907. za blagajnika “Slavulja” izabran je trgovac Josip Sobota, a za zamjenika barjaktara Stjepan Vargović.

Obavijesti u *Podravskoj hrvatskoj straži* o izložbi tekstilne udruge u Petrinji 3. V. 1914. iz zbirke Zlate Kovačević-Lopašić u Hrvatskom domu vjerojatno potiče iz pera prof. Franje Viktora Šignjara.¹⁵ Ova profesorica udana je za profesora petrinjske Učiteljske škole Matiju Kovačevića a djelovala je preko Gospojinskog društva, te je 1908. osnovala profitabilnu Žensku udruhu za promicanje narodne tekstilne umjetnosti koja je potaknula slične aktivnosti i u drugim mjestima, pa i u Podravini. Ona se 1913. preselila u Zagreb i 1918. se priklonila integralnom jugoslavenstvu. Viktor Šignjar je radio na Učiteljskoj školi u Petrinji od jeseni 1912. do 1917. kao nastavnik crtanja, kada je krenuo u rat.¹⁶ No čini se da nije bio na frontu, jer ga je dolazak bana dr. Antuna Mihalovicha učinio podobnom osobom za upravu Više pučke škole u Virju, te se danas škola u Virju zove Škrišnjarovim imenom. Tragovi petrinjskog utjecaja osjećaju se u njegovom nastojanju da i Virovci sakupljaju i izrađuju vezove o čemu je ostalo mnogo tragova u školi gdje su se čuvali najbolji radovi i nacrti.

2.

Novčani zavodi Petrinje i Podravci. U želji da se što prije uklope u novo vrijeme privrednici Petrinje su 31. siječnja 1875. osnovali **Petrinjsku štedionicu** za čijeg je prvog predsjednika izabran trgovac Ivan Miličić a za ravnatelja trgovac Ivan Petrušić, dok u upravnom vijeću nalazimo i trgovca Ivu Hercega, Ambroza Petrovića, i druge. Štedionica je bila dioničko društvo ali joj je glavnica iznosila svega 24.000 forinti a kamata na štedne uloge iznosila je 6 %. Osnovana s malom dioničkom glavnicom ova je štedionica imala mali promet i bila je često na rubu pozitivnosti. Tako je 1875. nakon što je 1873. izbila kreditna kriza štedionica poslovala na ivici rentabilnosti sve do 1876. kada je prihod počeo rasti ali dionička glavnica nije uvećavana, jer se smatralo da tako neće biti jače opterećeni dioničari, a dobitak dobiven štednjom se ionako dijelio među glavne dioničare, koji su onda sredstva ulagali u investicije u Petrinji. Tijekom 1891. za predsjednika štedionice izabran je graditelj Bonifacije st. Cetollo¹⁷ a budući da je čisti prihod

¹⁴ *Banovac*, 47, 23. XI 1907.)

¹⁵ *Podravska hrvatska straža*, 23. 6.VI 1914., 1.

¹⁶ Franjo Viktor Šignjar (Virje, 20. III. 1882. - Virje, 11. II. 1966). Slikarstvo je učio kod Otona Ivekovića. Za vrijeme boravka u Petrinji slikao je vedute i obične ljude u realističkoj maniri. (I. GOLEC, *Petrinjski leksikon*, 444.) Neki Emil Šignjar, sin pukovnika bio je u učiteljskom zboru male Realke u Petrinji oko 1861. godine. (I. GOLEC, *Vojni komunitet*, 368.)

¹⁷ Bonifacije st. Cettolo (Petrinja, 2. VI. 1836. - Petrinja, 20. V. 1894.) sagradio je na zgradbi

te godine iznosio 6.030 forinti nagrađen je sa stotinu forinti odvjetnik dr. Josip Ivandija kao i knjigovođa Dragutin Šimončić.¹⁸

Odvjetnik Petrinjske štedionice Josip Ivandija bio je Podravec. Rođen je u Đurđevcu 20. listopada 1852. a umro je u Petrinji 19. svibnja 1895. Studirao Pravoslavni fakultet u Zagrebu, te je bio tijekom studija izabran za predsjednika Društva za potporu ubogih slušatelja Pravoslavnog i Mudroslovnog fakulteta u Zagrebu. Branio je 1887. Davida Starčevića. Za vrijeme kraćeg odvjetnikovanja u Glini preuzeo je 10. prosinca 1889. odvjetničku ostavštinu književnika Ante Kovačića, a dosta je pisao u novinama i časopisima. Služio se njemačkim, francuskim i latinskim jezikom. Imao je odvjetničku pisarnicu u Petrinji od 1880. do 1895. Bio je pravaš i biran u Hrvatski sabor 1884. i 1887. te djeluje kao zastupnik na sjednicama Sabora od 28. ožujka 1884. pa do 24. srpnja 1889. godine. Bio je 16. studenog 1882. izabran za potpredsjednika Društva za potporu siromašnih učenika kraljevske realne gimnazije u Petrinji, te je potporu dobilo više učenika iz Podravine. Neki smatraju Ivandiju začetnikom bune u Banskoj krajini 1883. Bio je i kasnije kao zastupnik slunjskog izbornog kotara vrlo aktivan u Hrvatskom saboru.¹⁹ Bio je predsjednik petrinjskog "Slavulja" od 1884. do 1889. te je njegova uloga u kreiranju i programima tog društva u tom vremenu svakako izuzetno velika. Bio je prijatelj gradonačelnika Stjepana Pejakovića koji je od 1870. do 1900. bio gradski zastupnik, od 1879. do 1889. i gradonačelnik, odnosno od 1899. do 1901. podnačelnik. Bio je pristaša Nezavisne narodne stranke i zalagao se za svilarstvo, koje je i u Koprivnici bilo vrlo razvijeno.²⁰ Bio je gradonačelnik Petrinje, a kao propagator bratovština tj. gospodarskih društava krajišnika zaslužan je za osnivanje virovske gospodarske bratovštine.²¹ Pejaković je bio u doticaju s Ferdom Rusanom jer su se poznavali još iz 1848. godine. Ivandija je pak bio predsjednik Općeg činovničkog društva u Petrinji 1890-1895. i u svakom slučaju dobar prijatelj Stjepana Vargovića, tajnika gradske općine u Petrinji.

Petrinjska štedionica bila je i banka obitelji Gavrilović, pa je sve pozitivno što se dešavalo u Petrinji vezano uz ovu štedionicu i obitelj Gavrilović osobito kada je Đuro Gavrilović bio i gradonačelnik Petrinje od 1900. do 1901. nakon što je

petrinjske Gospodarske bratovštine 1892. prostorije za Vinogradarsko-voćarsku školu u kojoj je od 1929. do 1935. djelovao i književnik Slavko Kolar, koji se je izškolovalao na gospodarskom učilištu u Križevcima. (I. GOLEC, *Biografski leksikon, n.dj.*, 54).

18 I. GOLEC, *Povijest Petrinje, n.dj.*, 238.

19 *Govori i interpelacije Dr. J. Ivandije zastupnika naroda hrv. sabora (izbornog kotara sunjskog)*. Po stenografski bilješkah. Brzotiskom A. Pirnatha u Petrinji, s.a., 16 str. ; I. GOLEC, *Petrinjski leksikon*, 178. Njegova kćer Amalia Helena Katarina Ivandija otvorila je u Petrinji 1909. privatnu školu stranih jezika, koja je s prekidima radila do 1941. a bila je tijekom Prvog svjetskog rata vrlo aktivna u petrinjskom Crvenom križu. (I. GOLEC, *Biografski leksikon*, 178). I sin Josip bio je pravnik.

20 Pejaković je sagradio u Petrinji novu svilaru koja je uspješno djelovala a u Koprivnici je svilarski nadzornik bio Tomac.

21 M. KOLAR, *Ferdo Rusan, Život i djelo 1810.-1879., Od vojnika do ilirskog i pučkog pjesnika te nositelja prosvjetiteljskog i gospodarskog života Podravine*, Samobor, 2004., 113-116.

1889. pretvorio mesnu tvrtku u dioničko obiteljsko društvo čiji je kapital bio veći od dioničke glavnice Petrinjske štedionice.²² Dionička glavnica a i promet štedionice bio je primjeren potrebama grada, pa je dionička glavnica zadržala istu veličinu do prvog svjetskog rata kada je iznosila 48.000 kruna s pričuvom od 103.038, vlastitim sredstvima od 15,939 te štednim ulošcima od 608.307 kruna i čistim dobitkom od 12.801 kruna, što znači da su petrinjski građani ulagali većinu svojih ušteđevina u ovu svoju štedionicu.²³ Usprkos toga teško se je odupirala agresivnom kapitalu iz Koprivnice, te je u svibnju 1914. poslovanje svedeno na minimum, ali je ipak preživjela te postoji sve do Drugog svjetskog rata. Oduprijela se intenzivnijoj i na investicije odvažnijoj Banci i štedioni koju su osnovali Koprivničanci.²⁴

Banka i štedionica, dioničko društvo osnovana je 1906. Godine 1903. Petrinja je dobila željezničku vezu s Capragom na jednoj strani i Topuskom i Vrginmostom na drugoj te je ovom otvorenju prisustvovao i Ladislav pl. Labaš,²⁵ kotarski načelnik Petrinje od 1896. do 1906., ali i veliki župan Bjelovarsko-križevačke županije 1915. - 1918. Vezanost Podravaca s Petrinjom se pojačava kada je 1906. otvorena željeznička pruga Sisak - Petrinja - Karlovac. Za ovu je prugu gradsko poglavarstvo preuzelo 50.000 temeljnih dionica a u vremenu kada su u gradsko zastupstvo ušli predstavnici Petrinjske štedionice dr. Josip Dutzmann, umirovljeni štabski nadliječnik, Gjuro Gavrilović, trgovac Cettolo, Stjepan Pejaković i drugi. Smatralo se da se na čelu grada nalaze najsposobniji ljudi iz gospodarskog života.²⁶ No Petrinjčani su precijenili svoje mogućnosti i to je njihovu Petrinjsku štedionicu gotovo odvelo u potpunu propast. Ipak zahvaljujući Gjuri Gavriloviću i Gjuri Cettolu ova banka zahvaljujući velikoj masi štednih uložaka i mjenicama preživljava i 1912. završava s dvije tisuće većim dobitkom nego Banka i štedionica d.d. koju su držali koprivnički bankari i za koju se širio glas da je u rukama Židova koji su do tog vremena već dominirali u bankarstvu čitave sjeverne Hrvatske.²⁷ Osim toga Gjuro Gavrilović je 1901. osnovao Hrvatsku štedovnu i pripomoćnu zadrugu u Petrinji kojoj je bila svrha potpora domaće trgovine, obrta i poljodjelstva a u kojoj je Dragutin Šimončić također bio knjigovođa.²⁸ Relativno slaba suradnja Petrinjaca s koprivničkom bankom i preferiranje doma-

22 I. GOLEC, *Povijest Petrinje*, n. dj., 234.

23 I. GOLEC, *Povijest Petrinje*, 239.

24 I. GOLED, *Povijest Petrinje*, 240. Podatak da je likvidirana i da je njeno poslovanje preuzela Hrvatska eskomptna banka nije točan.

25 I. GOLEC, *Petrinjski leksikon*, 254-255.

26 I. GOLEC, *Povijest Petrinje*, 201.

27 *Hrvatski kompas*.-Financijalni ljetopis za 1913/4., Zagreb 1913., 256-258. Račun razmjere kod Petrinjske štedionice iznosio je 1,044.107 kruna a čisti dobitak 12.801 a kod Banke i štedione d.d. samo 362.363 krune. dok je Srpska štedionica d.d. u Petrinji 1909. imala dioničku glavnica od 120.000 kruna i račun razmjere joj je iznosio 646.301 sa štednim ulošcima od 298.817 kruna i dobitkom od 28.655. kruna.

28 *Hrvatski kompas*, n. dj., 483. Ova je zadruga radila s Petrinjskom štedionicom.

ćeg novčanog zavoda bio je dokaz privrženosti Petrinjaca domaćem kapitalu Gavrilovića i Cettole pa se to nastavilo i u međuratnom razdoblju, kada je Petrinja sinonim za Gavrilovića i njegovu tvrtku. Josip Ivandija i Stjepan Vargović bili su i u upravi Činovničke zadruge u Petrinji koja je djelovala kao štedna i predudajna udruga Prvog općeg činovničkog društva s.o.j. u Petrinji i koja je osnovana još 1871. i iz koje je posuđivalo činovništvo uz kamate od 8 %.²⁹

G. 1906. pruga je produžena do Karlovca, te se time moglo do Petrinje s dviju strana. Iako se s nezgodnim voznim redovima nastojalo otežati dolazak u Petrinju, ipak je ovo prometno otvaranje Petrinje privuklo poduzetnike da počinju promišljati o ovom nekadanjem sjedištu II. banske pukovnije kao privrednom centru za eksploataciju drva i mesa u ovom kraju. Uz iskorištavanje ovog područja za oplemenjivanje stoke te podizanja voćarstva. U Petrinji se osjeća velika želja za gospodarskim "procvatom" i likvidacija Petrinjske štedionice pogodila je Petrinjce kao velika nevolja, pa su oni objeručke prihvatili ponudu uglednih privrednika Koprivnice da im osnuju banku i štedionicu. Koprivničancima je pak to odgovalo jer su krajevi istočno od Koprivnice, tj. Novigrada Podravske, Virje i Đurđevac potpadali pod bankarski interes bjelovarskih novčarskih zavoda i tamošnjih privrednika, a oni zapadno od Koprivnice pod utjecaj Varaždina ili Čakovca, pa je ovaj ulazak Koprivničanaca bio odvažan potez, koji nažalost nije rezultirao onim uspjehom kako su to očekivali koprivnički bankari zbog posebnih političkih prilika i prejakog utjecaja hrvatsko-srpske koalicije na petrinjskom području.

Banku i štedionu d.d. u Petrinji osnovali su koprivnički bankari i trgovci okupljeni oko Gradske štedionice, osnovane 1872.,³⁰ odnosno oni koje kasnije nalazimo u Koprivničkoj banci d.d. osnovanoj 1905. u kojoj je bio i Rudolf Horvat, ali i Ivan Kraljić.

Ova štedionica je osnovana 1906. U javnosti je bilo nabačeno da je manjak u radu Petrinjske štedionice u 1913. posljedica loše uprave i loše zavodske politike.³¹ U hotelu Križ u Koprivnici odsjeo je 1910. Dragutin pl. Šimončić, koji je bio petrinjski gradonačelnik do 29. svibnja 1914. ali i ravnatelj i knjigovođa Banke i štedionice d.d. u Petrinji od 1918. do početka Drugog svjetskog rata.³² U pozivu za subskripciju dionica koja je objavljena istovremeno i u istim glasilima u Koprivnici i u Petrinji 6. ožujka 1906. potpisani su kao utemeljitelj predsjednik i ravnatelj gradske štedionice u Koprivnici Arnold Betlheim, Samuel Steiner, posjednik i podravnatelj iste štedionice, te koprivnički odvjetnik dr. Arnold Pulgram, ali i Stjepan Vargović, posjednik u Petrinji, Josip Vargović, posjednik

²⁹ *Hrvatski kompas*, n. dj., 480. *Ova zadruga je imala mnogo veći čisti dobitak od banaka i štedionica.*

³⁰ Pravila Gradske štedionice u Koprivnici čuvaju se u Hrvatskom državnom arhivu, zbirka pravila, br. 6938(1882).

³¹ *Banovac*, br. 7 od 16. V. 1914, str. 1. Citirano prema I. Golec, *Povijest Petrinje*, 240.

³² *Podravska hrvatska straža*, 6, 19. II. 1910., 2.

u Koprivnici, Nikola Kamenar, župnik u Petrinji, Slavoljub Kostinčer, trgovac i posjednik u Petrinji, Josip Sobota, trgovac i posjednik u Petrinji, Ladislav Pollak, bankovna tvrtka u Jaski, Edmund Zadrović, posjednik u Petrinji i dr. Nikla Žyborski, gradski fizik u Petrinji. Gotovo svi potpisnici ovog proglašenja vezani su za Koprivnicu, a subskripcija se obavljala kod trgovca Josipa Sobote u Petrinji, ali i kod Gradske štedionice u Koprivnici. U nadzornom odboru se našao i Gjuro Krkač iz Koprivnice, gradski kapetan ali i vlasnik mlina u Koprivnici koji je imao i vodeni i parni pogon. Bilo je raspisano 500 komada dionica na ime po 200 kruna komad, a potpisnici subskripcije su odmah u najkraćem vremenu morali uplatiti 80 kruna. Dionička glavica je dakle bila predviđena sa 100.000 kruna, što je za ondašnje prilike bio vrlo velik iznos, jer su samo i Gradska štedionica u Koprivnici imala glavnicu od svega 450.000 kruna. Neki Petrinjci su htjeli stornirati osnivanje Banke i štedionice u Petrinji proglašavajući ju židovskom iako analiza utemeljitelja pokazuje da Židovi nisu dominirali ovom bankom. Iza nje stoji kapital koprivničkih privrednika i koprivnički gradonačelnik Vargović, koji je imao izvanredno mnogo uspjeha u obogaćivanju Koprivnice i njenom pretvaranju u moderni europski gradić, a možda i Rudolf Horvat s kojim su ova dvojica osnovali 1905. i posebnu Koprivničku banku d.d. koja je propala u velikoj svjetskoj krizi više iz političkih nego iz ekonomskih razloga.³³ Banka je počela radom 22. travnja 1906.

Osnivanje ove nove Banke i štedionice u Petrinji objeručke je prihvatio kotarski predstojnik Aleksandar Winkler koji je 1904. do ožujka vodio i upravu grada. On u ovom novom novčanom zavodu drži oročeno 1906. godine 146.000 kruna, ali 120.000 kruna oročava kod Hrvatske eskomptne banke u Zagrebu.³⁴ Zbog nepovjerenja građana on daje ostavku u ožujku 1907., ali je novi gradonačelnik Dragutin pl. Šimončić bio još skloniji koprivničkom novčanom zavodu u Petrinji, smatrajući da će koprivnička banka pomoći da Petrinja postane jednako lijepa kao Koprivnica, koja se naveliko uređuje kako bi postala što sličnija mađarskim gradovima te veličine. On odlazi u Koprivnicu 1910. i očito je prijatelj obitelji Vargović. Dragutin Šimončić nije bio Podravec, ali je bio knjigovođa Petrinjske štedionice a 1907.-1914. i gradonačelnik Petrinje a kao prijatelj Ivandije sklon Podravicima. Dragutin Šimončić je kao i Stjepan Vargović bio u vlasti Petrinje ponovno 1928. kao član HSS-a³⁵ pa se može pretpostaviti da je i Gradska štedionica u Koprivnici kao i Banka i štedionica d.d. u Petrinji pripadali 1928. bloku Hrvatske seljačke stranke. To je dakako bilo porazno u vremenu šestosijećanjske diktature kada je Petrinja prepoznata u privredi nove jugoslavenske države samo

33 Poziv za subskripciju, Banke i štedionice d.d. u Petrinji, *Dnevni list*, br. 57, 10. III. 1906., str. 16.

34 I. GOLEC, *Povijest Petrinje*, 211.

35 Kandidatska lista HSS-a, *Istina. Povremeni list za komunalnu politiku, gospodarstvo i narodno prosvjeđivanje u Petrinji*, b. 7, 1. IV. 1928., str. 1.

kao tvornica za proizvodnju izvrsne Gavrilović salame koja je rađena po talijanskoj recepturi.

Znamo za više podataka o radu Banke i štedionice d.d. i u Petrinji. U 1912. vrijednost dionice je bila 230 što je bilo za 30 kruna više od nominale. Dividende su se dijelile 1909. 1912. i to deset kruna u 1919. i 1910., 12 kruna 1911. i 1912. U 1914. predsjednik banke je bio Nikola Kamenar, čija je obitelj također imala kuću u Koprivnici, a u ravnateljstvu su bili Slavko i Arnold Betlheim te Dragutin Kestler dok je pravni zastupnik bio dr. Arnold Pulgram. Račun razmjere iznosio je 262.463 kruna 31. prosinca 1912.

U radu petrinjske banke i štedionice ističe se Stjepan Vargović. Njegov brat Josip Vargović bio je gradonačelnik Koprivnice 1906.-1913, pa to razdoblje u Koprivnici možemo nazvati i Vargovićevim dobom.³⁶ Stjepan je od 1887. pa do 1922. bio gradski tajnik u Petrinji, te je imao istu značajnu ulogu u radu grada kao što je to imao Virovac Florijan Kovač u Sisku. Bio je član ravnateljstva Banke i štedionice d.d. u Petrinji od njenog osnutka. Nakon umirovljenja postao je Radićeve Seljačke republikanske stranke 1922., da bi 29. travnja 1928. bio biran i u gradsko zastupstvo Petrinje, koje je raspušteno nakon uvođenja diktature. Zahvaljujući njemu izvedena na pokladnoj zabavi u Petrinji 10. veljače 1902. opereta "Mlinar i dimnjačar" koja se događa u Podravini, a za koju je riječi napisao Đuro Ester a muziku Tomo Šestak iz Koprivnice.³⁷ I kasnije Vargović podržava muzičke veze Podravine i Petrinje. Na proslavu 40 godišnjice Hrvatskog pjevačkog društva "Podravec" u Koprivnici 28. VI 1914. trebali su ići Josip Buturac i Stjepan Vargović ali je svečanost otkazana zbog ubojstva prijestolonasljednika Ferdinanda, odnosno početka Prvog svjetskog rata.³⁸

Međutim poslije 1918. obje banke i štedionice, i ona koprivnička i ona petrinjska priklanjaju se jugoslovenstvu želeći preživjeti pod okriljem novih vladodržaca. Gradska štedionica u Koprivnici je 1920. počela povisivati dionički kapital povećavši aktivu i pasivu na 1922. na 8,588.925 kruna. Nakon zamjene krune u dinar prošlo je teško vrijeme stabilizacije i kreditne krize, da bi 1927. Gradska štedionica d.d. u Koprivnici imala dioničku glavicu od 600.000 dinara, što je ranijih 2,400.000 kruna a račun razmjere je iznosio 4,542.658 dinara, s čistim dobitkom od 79.698 dinara.³⁹ Dividende su se mijenjale razmjerno poslovanju, pa je 1919. isplaćeno 10 kruna po dionici od 200 kruna, odnosno 20 kruna 1920. što je posljedica spajanja s Hrvatskom sveopćom kreditnom bankom. Predsjednik je a ujedno i blagajnik Arnold Betlheim dok je potpredsjednik

36 Stjepan Vargović, (Peteranac kraj Koprivnice, 4. II. 1869. - Petrinja, 8. IX. 1945) (I. GOLEC, *Petrinjski leksikon*, 489.); M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Jedno viđenje povijesti grada Koprivnice od 1901. do 1918. godine, *Podravina*, vol. VIII, br. 16, prosinac 2009., 10--23.

37 Ivica GOLEC, *Hrvatsko pjevačko društvo "Slavulj", Petrinja (1864.-2004)*, Petrinja 2004., . 160.

38 I. GOLEC, *Slavulj, - sjednički zapisnici Slavulja*; knj. 147.

39 D. FELETAR, B- ŽAUHAR, 110 koprivničkog bankarstva, 46.

Josip pl. Kostial-Živanović iz Zagreba, a knjigovođa Viktor Grozdić.⁴⁰ Vargovići se potpuno udomljuju u Petrinji. Banka je preživjela i veliku svjetsku krizu a budući da su joj klijentela bili najbogatiji privrednici nije prošla takvu krizu kao drugi novčani zavodi. Tako je Koprivnička gradska banka imala i 1923. za ravnatelja Aleksandra Vargovića i Ivana Kraljića ali je bila vladi nepoćudna zbog politike, i iako je 1929. dosegla kulminaciju svog poslovanja sa štednim ulošcima od 6,792.520 dinara i čistom dobiti od 90.837 teško preživljava krizu i 1937. bilježi pasivu od 19.930 dinara iako je njen ravnatelj Aleksandar Vargović a dr. Rudolf Horvat predsjednik.⁴¹

Naime Aleksandar Vargović je 1920. predsjednik Banke i štedionice d.d. u Petrinji. Zamjenik je Slavko Kostinčer. Odlučeno je da se dionički kapital povisi na 500.000 kruna ali je do glavne skupštine 28. ožujka 1921. uplaćeno svega 200.000 kruna ali je stavka štednje iznosila još uvijek 842. 294 krune.⁴² Da li je i kada uplaćena potpuna dionička glavnica nisam uspjela ustanoviti no banka djeluje i kasnije.

Treba reći da su i druge koprivničke banke osnivale svoje podružnice u drugim mjestima. Tako je Hrvatska štedionica u Koprivnici osnovana 1905. imala podružnicu u Grubišnom polju a zanimljivo je da je 1917. predsjednik ove štedionice bio Arnold Betlheim, a u nadzornom odboru je bio Viktor Gvozdić.⁴³ Sve štedionice upuštaju se u vrlo nesigurne investicijske poslove, pa često zajedno s likvidacijom ovih poduzeća propadaju i male lokalne banke osudivši se eventualno na životarenje bez mogućnosti većeg investiranja u privredu. Najveće takvo propadanje desilo se 1931. zbog vezanosti većine privatnih malih novčarskih zavoda uz Prvu hrvatsku štedionicu u Zagrebu pa kada je ova zapala u krizu povukla je i njih u ponor insolventnosti i propasti.

3.

I u međuratnom razdoblju susrećemo u Petrinji mnoge Podravce. Gotovo bismo mogli reći da je Petrinja bila pribježište politički nepoćudnih ili ekonomski osiromašenih Podravaca koji su se nastojali maknuti od oštro kontrolirane granice prema Mađarskoj, ali vjerojatno ima i obrnutih slučajeva.

Dakako Petrinja više nema onaj upravni značaj koji je imala u vrijeme kada je bila sjedište II. banske pukovnije i sjedište Sudbenog stola za Banovinu. No ipak društveni i muzički život su izvanredno bogati. U tome prednjači limena glazba koju su imale i Petrinja i Koprivnica. Limene glazbe su pratile krajišnike u ratove, ali su kasnije bile i budnice prigodom gradskih svečanosti. U Koprivnici

⁴⁰ *ompas. Finanzielles Jahrbuch*, god. 55, 1922. Uredio Gustav Leonhardt, Band II, Wien 1922., *Tschechoslovakei, Jugoslavien*. 1101.

⁴¹ D. FELETAR, B. ŽAUHAR, *110 godina*, 50-52.

⁴² *Compass*, n.dj., 1922., str. 1132.

⁴³ D. FELETAR, B. ŽAUHAR, *110 godina koprivničkog bankarstva*, 42.

je gradska limena glazba osnovana još 1874. zalaganjem Tome Šestaka ali ima podataka da se sviralo još ranije.⁴⁴ Za bana Josipa Jelačića postoji već limena glazba u Križevcima, a 1912. i u Petrinji djeluje Gradska vatrogasna glazba kojom ravna kapelnik Jan Jelinek.⁴⁵ Limene glazbe često su gostovale u gradovima a poslije rata Koprivnica ima limenu glazbu "Željezničar" koju su građani Koprivnice jako voljeli i koja je 18. svibnja 1975. primila u goste petrinjsku limenu glazbu, obilježavajući 25-u godišnjicu svog društva.⁴⁶ Za pretpostaviti je da su glazbenici Petrinje i Koprivnice raznih vrsta izmjenjivali partiture i iskustva te je češka tradicija među muzičarima Koprivnice nalazila vezu među češkim muzičarima Petrinje.

Osobitu poveznicu Podravine i Petrinje čine učitelji. Imbro Antolić, učitelj i školski ravnatelj rođen je u Nevincu kraj Bjelovara 1801., ali je osnovno školovanje završio u Drnju, a geometrijsku školu u Bjelovaru te je bio recenzent prve Hrvatske slovnice koju je napisao Mijat Stojanović i koja je prihvaćena na Krajiškoj učiteljskoj skupštini u Petrinji 1850., ali koja nažalost nikada nije bila tiskana.⁴⁷ G. 1871. osnovana je u Petrinji Učiteljska škola kao jedino učilište za obrazovanje učitelja u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini, koju su polazila i djeca iz Đurđevačke i Križevačke pukovnije, koja su i po završetku ove škole, službujući u raznim mjestima Podravine ostala povezana. S ovom školom bio je povezan i najugledniji pedagoški djelatnik 19. stoljeća Stjepan Basariček, rodом iz Ivanić Grada. On je napisao više udžbenika koje su koristili učenici petrinjske učiteljske škole, a oženio je učiteljicu Amaliju Pogačnik iz Đurđevca, s kojom je imao sina Đuru Basaričeka koji je po završetku Pravoslavnog fakulteta dobio mjesto prislušnika kod Kraljevskog sudbenog stola u Petrinji te je tu radio 1910.-1911. djelujući i kao povjerenik Stjepana Radića na izborima u Petrinji.⁴⁸ Kao kum jednom djetetu Stjepana Radića Đuro Basariček je bio jedan od najpouzdanijih Radićevih suradnika, a Radić je s posebnim simpatijama gledao na Petrinju možda upravo pod utjecajem Basaričekovih. Tu je bio prvi puta u zatvoru 1896., a i prvi brončani spomenik izradila mu je 1929. u Petrinji prof. Mile Wod (Ludmile Wodsedalek) koja je nekoliko godina djelovala na petrinjskim školama kao učiteljica vještina.

Nakon ukidanja vojne krajine učiteljska škola iz Petrinje želi se premjestiti u Osijek ali je zahvaljujući prosvjednoj skupštini 7. travnja 1890. škola ipak ostala iako je osnovana 1893. i škola u Osijeku zahvaljujući zalaganju Izidora Kršnjavog

44 Dragutin FELETAR, *Glazbeni život Koprivnice*, Koprivnica 1977, 30-35,

45 I. GOLEC, *Gradska limena glazba Petrinja 1808. - 2008.*, Petrinja, 2008., 26.

46 I. GOLEC, *Limena glazba*, 246.

47 I. GOLEC, *Povijest školstva u Petrinji. 1700.-2000.*, Petrinja, 2000., 75-76. Na skupštini je dogovoreno da se u krajiškim školama predaje i na materinjem jeziku. Međutim za vrijeme Bachovog apsolutizma gušen je hrvatski jezik u korist njemačkog pa je i ova slovnica ostala samo rukopis.

48 Mira KOLAR, Đuro Basariček i Petrinja od 1908. do 1910. godine, *Petrinjski zbornik*, br. 4, Petrinja 2001., 110-122.

predstojna Odjela za bogoštovlje i nastavu zemaljske vlade. Broj učenika nije bio velik, ali je tu bilo uvijek i učenika iz Podravine. Škola je bila izvrsna s vrlo dobrim nastavnicima.⁴⁹ Za vrijeme Prvog svjetskog rata škola je pretvorena u vojnu bolnicu a nastavnici među kojima i Virovac Franjo Viktor Šignjar bili su mobilizirani. U 1916. rad se obnavlja pa se drži koncert u korist Hrvatskih invalida a školu uglavnom polaze učenice. Po Zakonu o učiteljskim školama učiteljske škole mogle su biti samo državne s jugoslavenskim programom. Zbog hiperprodukcije učitelja bile su 1932. zatvorene učiteljske škole u Križevcima, Kastvu, Gospiću i Šibeniku no petrinjska kao glasovita škola je ostala ali 1935. nije primala nove učenike. Zbog premalog financiranja dolazi 1936. u školi do štrajka učenika pa je škola do 1938. bila zatvorena. Ženski ručni rad predaje u školi 1940. Vera Vragović.⁵⁰ Malu realnu gimnaziju u Petrinji 1871.-1945. treba zapamtiti po dr. Rudolfu Horvatu. Dakako učenici su dolazili i odlazili iz Petrinje i za pretpostaviti je da polaze petrinjske škole ili predaju na njima kao nastavnici.⁵¹

Petrinja u tom vremenu živi s Gavrilovićevom tvornicom. Gavrilović je plasirao svoje proizvode i u inozemstvo ali i posvuda po tadanoj Jugoslaviji. Na kraju velike svjetske krize mesar Vučenović je otvorio delikatesnu mesnicu na uglu Svilarke ulice i glavnog trga gdje su se mogli kupiti najbolji Gavrilovićeви proizvodi uz izvanrednu uslugu osoblja. Ova delikatesna radnja je prestala raditi kada je njen vlasnik Vučenović 1941. uhićen i ubijen.⁵²

Poznati hrvatski slikar Krsto Hegedušić rođen je u Petrinji, ali mu je otac bio iz Hlebina, pa je u Hlebinama proveo djetinjstvo i Podravina je na njega ostavila najjači dojam. On je osnivač Hlebinske škole naivnog slikarstva s jako izraženom socijalnom notom i motivima sela koje je vidio i spoznao tijekom svojih boravaka u Hlebinama.⁵³

Nakon stvaranja jugoslavenske države politička se klima u Petrinji znatno promijenila. Bilo je mnogo onih koji su se vezali uz vlast ali je bilo i osoba koje su bili protiv velikosrpstva kao štetnog, zahtijevajući pravednu ravnopravnost. U Petrinji je 25. ožujka 1919. za predsjednika HPD "Slavulj" izabran dr. Ru-

49 I. GOLEC, *Povijest školstva*, 137.-138. G. 1899/1900. školu je polazio Petar Jerković iz Kalinovca (str. 155). Učenici su većinom bili katoličke vjere. U školi se je poučavalo i gospodarstvo. Od 1912. u učiteljsku školu u Petrinji mogle su se upisivati i učenice.

50 I. GOLEC, *Povijest školstva*, 201.

51 Tako je prvo mjesto povjesničara dr. Hrvoja Matkovića bila u Petrinji. U Petrinji radi i dr. Dragutin Pavličević.

52 Žena Vučenovića bila je katolkinja, ali to nije zaustavilo oduzimanje trgovine. U strahu za život obitelj (žena i troje djece) sklanjaju se u Novi Sad. Pokušali su se vratiti poslije 1945., ali su od toga odustali. Kćerka Blanka završila je Pravni fakultet, sin veterinu, a jedna je kćerka umrla za rata od tifusa u zbjegu.

53 Krsto Hegedušić (Petrinja, 26. XI. 1901. - Zagreb, 7. IV. 1975.), slikar i grafičar. Iako živi u Zagrebu stalno odlazi u Hlebina gdje je osnovao seljačku slikarsku školu a i jedan je od osnivača skupine "Zemlja" 1929. koja se bavila socijalnim temama. Krleža je napisao predgovor njegovoj mapu *Podravski motivi* (1933).

dolf Herceg, ravnatelj bolnice i bio je na toj funkciji do 6. ožujka 1922. s time da je Petrinjski "Slavulj" bio 2/3. srpnja 1921. u Koprivnici na posveti barjaka "Domoljuba".⁵⁴ Bio je Milinovac (Starčevićanac) i član ogranka Hrvatske zajednice u Petrinji.⁵⁵ Rudolf Herceg je pomogao ratnom invalidu dr. Danielu Pogačniku iz Đurđevca da dobije mjesto u Petrinji, gdje radi do smrti 1925. godine. Daniel Pogačnik studirao je medicinu u Gracu i 1912. je izabran za predsjednika Hrvatskog akademskog društva "Hrvatska" u Gracu. Služio je u 53. pješačkoj pukovniji ali je prešao u solunske dobrovoljce. Teško ranjen bio je poslan u Francusku da bi se po povratku zaposlio na Ortopedijskoj školi u Banja Luci i 1920. s činom rezervnog sanitetskog kapetana. Bio je 1921. član Liječničkog zbora koje je imalo središte u Parizu, i 1921. predaje u Primaljskoj školi za sestre pomoćnice u Zagreb koju je utemeljio dr. V. Čepulić. Radio je kao liječnik u Zakladnoj bolnici u Zagrebu do 1923., kada je imenovan ravnateljem petrinjske bolnice ali je već 1925. godine umro u Zakladnoj bolnici u Zagrebu, te je pokopan na Mirogoju ispraćen od mnoštva Petrinjaca i prijatelja.⁵⁶ Dosta je pisao u liječničkom vjesniku i *Hrvatu*. Bio je brat prof. Viktora Pogačnika koji je bio na čelu Narodne zaštite u Bosni i Hercegovini poslije 1918., a 1932-1934. i ministar šuma i ruda.⁵⁷

Koprivničanci su dolazili rado u Petrinju i kasnije. Na koncertu u Hrvatskom domu u Petrinji 27. VI 1914. čiji su prinosi išli za otplatu hrvatske škole u Trstu pjevala je Micika Žličar iz Koprivnice i glasoviti Đuro Prejac.

Na proslavu 60-godišnjice "Slavulja" 14-16. VIII. 1925. dolazi iz Koprivnice pravaš kateheta Kolarić. Ta je petrinjska slava imala izraženi prohrvatski karakter, što je ponukalo vlasti da petrinjsko područje uvrste na listu onih mjesta gdje treba voditi strogu policijsku kontrolu nad nacionalnim gibanjem. Atentat na Đuru Basaričeka 20. lipnja 1928. u Narodnoj skupštini u Beogradu, te smrt vođe HSS-a Stjepana Radića od posljedica ranjavanja kao i spomenik Radiću u Petrinji podijelili su petrinjsko društvo koje je izgubilo ono jedinstvo koje je postojalo prije 1918. godine u Petrinji na prosvjetnom, kulturnom i gospodarskom planu.

54 I. GOLEC, *Slavulj*, str.206.

55 Rudolf Herceg, (Petrinja, 7. IV 1877. - Zagreb, 13. I 1949.). Završio je osnovnu školu u Petrinji, klasičnu gimnaziju 1895. u Zagrebu, a medicinski fakultet u Gracu gdje je bio više godina predsjednik akademičkog društva "Hrvatska" i tu se susreo i s Danijelom Pogačnikom, koji je isto bio funkcioner u tom društvu. Herceg je i 1. prosinca 1903. je postao dr. sveukupnog liječništva. Liječnik u Petrinji bio je od 1. srpnja 1917. Njegovim zauzimanjem izgrađena je u Petrinji školska poliklinika i otvorena 3. svibnja 1925. Iz političkih razloga početkom 1930. premješten je u Zagreb za ravnatelja Psihijatrijske bolnice u Vrapču.

56 "Daniel Pogačnik. (Gjurgjevac, 20. VI. 1888 - Zagreb, 28. I. 1925), *Banovac, 1925.*, Dr. Vučić je uvrstio Daniela Pogačnika u listu spomena vrijednih liječnika Hrvatske. Njegov grob na Mirogoju je prekopan.

57 M. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, . Život i rad profesora i ministra Viktora Pogačnika. *Podravski zbornik "91"*, 16, Koprivnica, 1991, 131-145. Viktor Pogačnik bio je oženjen sestrom prof. Đure Baaričeka Ankom koja je radila kao učiteljica u Sarajevu gdje je Pogačnik od 1917. bio u društvu za zaštitu djece.

Petrinja postaje kao i neka druga mjesta nemila jugoslavenskom režimu i to ima za posljedicu nebrigu vlade za razvoj Petrinje u kojoj se sve koncentrira oko tvornice Gavrilović.

Vargovićevi su bili jako vezani uz petrinjski "Slavulj". Na proslavu barjaka "Slavulja" 1937. došao je iz Koprivnice posjednik Šandor Vargović, a bio je tu i Stjepan, koji se sada deklarira kao trgovac i posjednik.

4.

Zaključak. Mnoge su još neistražene veze Koprivnice i Petrinje. Teško je individualnom istraživaču, bez financijske potpore, istraživati ovakve teme s obzirom da je građa rasuta po raznim fondovima a novine teško pristupačne. Ipak mislim da sam ovim radom, koristeći ponajviše istraživanja dr. Ivice Goleca koji se godinama bavi samo Petrinjom potaknula izvjesno razmišljanje o povezanosti dvaju slobodnih kraljevskih gradova Koprivnice i Petrinje, u prošlosti te da bi i danas trebala ta dva grada njegovati srdačne veze. Iznenađuje jačina tih veza kroz dva stoljeća koja ima osnovu u sustavu Vojna krajine, njenom školstvu i odgoju, čestim premještanjima krajiških časnika i uopće Drugoj banskoj pukovniji koja je ostavila neizbrisiv trag na širem području.

Summary

CONNECTIONS BETWEEN PETRINJA AND PODRAVINA FROM THE LATE 19TH AND EARLY 20TH CENTURY

Koprivnica and Petrinja have been closely connected throughout history. This is not only the result of a similar status of military professions and craftsmen, but also the connections were established through education and military system. This work refers to essential links related to economy, banking, education, administration and judiciary, but no area of life has been left aside. It also reveals a need of further research of such links between Podravina and Pokuplje. So far certain common elements between Sisak, Dalmatia and Istria with Koprivnica have been examined, and such research could also be done to examine the relations between other places and cities with Koprivnica and Podravina.